چیرۆکی ژیانی نوسەری
(لە چاوەڕوانی گۆدۆ)دا

لە عەرەبییەوە:
شوان ئەحمەد

Beckett
Lawrence graver
Cambridge university press, 2004.
p.128

نوســـەری ئەم کتێبە «لۆرنـــس گرینەر»ی ڕەخنەگرە کە پســـپۆڕە لە بواری ئەدەبی نوێدا. لەم کتێبـــەدا باس لـــە یەکێک لـــە کارەکتەرە هونەری و ئەدەبیە گرنگەکانی ســـەدەی بیستەم دەکات، ئەویـــش «ســـاموئیل بیکێت»ە. وەکی دەزانرێت «بیکێت» ساڵی ١٩٠٦ لە بنەماڵەیەکی پرۆتستانت مەزهەب لە دبلنی پایتەختی ئێرلەندا هاتۆتە دنیاوە. خوێندنی ئامادەیی و زانکۆی لە وڵاتەکەی خۆیدا خوێندووە. لە ســـاڵی ١٩٢٨ لە پەیمانگای باڵای مامۆســـتایان لـــە پاریس وەک مامۆستای زمانی ئینگلیزی دەست بەکار دەبێت. دوای ئەوەی لە نێوان ســـاڵانی ١٩٣١-١٩٣٧ چەند جارێک سەردانی ئینگلتەرا و ئەڵەمانیا و ئێرلەندا دەکات، ســـاڵی ١٩٣٨ بـــە یەکجـــاری لە پاریس نیشـــتەجێ دەبێـــت. ســـەرەوەختێکیش جەنگی دووەمـــی جیهانی دەســـت پێـــدەکات، دەچێتە ریزی پارتیزانە فەرەنســـیەکان لە دژی نازیستە داگیـــرکارەکان. هەرچەندە فەرەنســـیش نەبوو، بەڵام چالاکانە ئەرکی خۆی بەجێ دێنێت. پاشان لە ســـاڵی ١٩٤٢ ڕودەکاتە ناوچە شـــاخاویەکان، لە ترســـی ئەوەی نەک پۆلیسی نهێنی ئەڵەمانی (گستاپۆ) دەســـگیری بکەن. لەو ماوەیەدا هەم بۆ خۆشـــاردنەوەو هەم بۆ نان پەیدا کردن، کاری جوتیاری دەکرد. نوسەری ئەم کتێبە لە بەشێکی دیکـــەی چیرۆکی ژیانی «ســـاموئیل بیکیت»دا دەڵێت: (دوای ئەوەی لە ســـاڵی ١٩٤٤ پاریس لە چنگی نازیەکان ئازاد کـــرا، بیکیت دەگەڕێتەوە بۆ شـــارەکە و لەوێدا دەست بە نوسینی زۆربەی بەرهەمەکانـــی دەکات و بـــە شـــێوازی تایبەتی خۆشی بەشداری ژیانی ئەدەبی فەرەنسی دەکات. لە ١٩٤٦ بەدواوە بە فەرەنســـی دەنوسێت، بەڵام دەستبەرداری زمانی ئینگلیزیش نابێت). ساڵی ١٩٦٩ خەڵاتی نۆبڵ لە بواری ئەدەبدا وەردەگرێت، لەو کاتەشـــدا لە لوتکەی شۆرەت و شکۆمەندیدا بوو.

یەکێک لە شـــاکارە مەزنەکانـــی «بیکیت» شـــانۆنامەی (لە چاوەڕوانی گۆدۆ)یە کە باس لە ژیانی دوو کەسایەتی دەکات بە ناوی «فلادیمێر» و «ئیستراگۆن» و لە چاوەڕوانی کەسێکدان بە ناوی «گۆدۆ»وە. دیمەنی یەکەمی ئەم بەرهەمە ئەوەیـــە دوو کەس دەبینین کە لە قەراغ ڕێیەکدا و لە تەنیشت درەختێکی ڕوتەنداو لە بیابانێکی چـــۆڵ و هۆڵـــدا، وەســـتاون و چاوەڕێـــن. بەڵام «گۆدۆ» نایەت، ناچـــار ڕۆژێکی دیکە چاوەڕێی دەکـــەن، بەڵام هەر دیار نابێت، لە بری «گۆدۆ» دوو کارەکتەری لێبوک دێن، ئەم دوانەش بەوانە دەچن کە لە سێرکدا کاردەکەن و ناویان «بوزۆ» و «لیکی»یە.

یەکەمیان دووەمیانی وەک سەگ پەتکردووەو بە دوای خۆیدا ڕایدەکێشـــێت، وا دێتە پێش چاو کـــە کۆیلە و خزمەتکاری بێـــت. بەمجۆرە ڕۆژان دێـــت و دەڕوات، بـــە بێ ئەوەی «گـــۆدۆ» بێت. دواجار پەردە بەســـەر دیمەنـــی «فلادیمێر» و «ئیستراگۆن»دا دادەدرێتەوەو هەردووکیان پیرو کەنفت بوون، لە چاوەڕوانی کەســـێکی سەیر و سەمەرەدا کە هەرگیز نایەت، سەرەڕای چاوەڕوانی زۆری ئەوانیش بۆی. لـــە کۆتایدا هەردوکیان لە ڕێـــی خۆخنکاندنـــەوە هەوڵی کوشـــتنی خۆیان دەدەن.

شـــانۆگەری (لـــە چاوەڕوانی گـــۆدۆ)دا، بە پێچەوانەی شـــانۆی کلاسیکیەوە، هیچ گرێیەکی تێدانییە و نەڕوداوی تێدایە و نە هیچ شـــتێکی لۆژیکی، بەڵکـــو تەعبیرە لـــە پوچێتی ژیان و بوون. ئێمە هەمیشـــە چاوەڕێی شتێک دەکەین، بەڵام ئەو شتە هەرگیز نایەت و ڕونادات. تەنانەت گەر بێتیش، ئەوا چاوەڕێی شـــتی دیکە دەکەین و.. هتـــد. لێرەوە ژیانمان پڕ دەکەین لە قســـە و قســـەڵۆکی پووچ و بێ مانا، بەڵام گرنگە بۆ کات

بەسەربردن. ئێمە دواجار چاوەڕێی مردن دەکەین کە بە دڵنیاییەوە دێت، بە پێچەوانەی «گۆدۆ» وە کە هەرگیز نایەت.

نوسەری ئەم کتێبە « لورنس گرینەر» پێیوایە شانۆگەری (لە چاوەڕوانی گۆدۆ)دا لە ساڵی ١٩٤٨ نوسراوە، بەڵام تا ساڵی ١٩٥٢ نەخراوەتە سەر تەختەی شانۆ. ئێمە بۆ ئەوەی بە باشی لەم دەقە تێ بگەین، پێویستە بگەڕێینەوە بۆ بارودۆخی ئەو سەردەمە . هەرچەندە «بیکێت» لە سیاسەتەوە دوور بوو، بەڵام وەکی کەسانی دی ئەو شتانەی لە چواردەوریدا ڕویان دەدا کاریان تێدەکرد. وەک نوسەرانی دیکە تێکەڵبونی شتە تایبەتیەکانی خۆی لەگەڵ شتە گشتیەکاندا، دەستیان لە دروستکردنی تێڕوانینی ئەو بۆ دنیادا هەبوو.

وەک باسمان کرد « بیکێت» سەرەتای ژیانی بە وێڵگەردی لە نێوان چەند وڵاتێکی ئەوروپیدا دەستپێکرد کە ئەمانە بوون: (ئیرلەندا، ئنکلتەرا، فەرەنسا، ئەڵەمانیا)، بەڵام دواجار لە فەرەنسا گیرسایەوەو لەوێدا نیشتەجێ بوو. ساڵی ١٩٣٧ لە پاریس توشی ڕوداوێکی سەیر و ناخۆش دەبێت، کاتێک زەلامێک بێ هیچ و لە خۆڕا پەلاماری دەدات و بەر چەقۆی دەدات. ڕەنگە ئەمە کاریگەری هەبووبێت لەسەر دروستکردنی ئەو جیهانبینیە پوچگەراییەی ئەو بۆ ژیان. وەکو دەزانین ئەو یەکێکە لە ڕێبەرانی شانۆی ئەبسۆرد.

گومانی تێدا نییە کە ژیانی وێڵگەردانەی دەستی هەبوو لە دروستکردنی تێڕوانینی بۆ دنیا و تانە گەیشتە تەمەنی پەنجا ساڵی ئارام نەبووەوەو سەقامگیر نەبوو. لەو کاتەدا چاوەڕێی ئەوەی دەکرد دەروویەکی لێ بکرێتەوە، بەڵام بێ ئەنجام، تەواو وەک «گۆدۆ»ی پاڵەوانی شانۆگەریە بەناوبانگەکەی. سەرباری ئەوەش ڕوداوەکانی دووەم جەنگی جیهانی و کارەساتەکانی و ئەو ملیۆنەها مرۆڤەی لەو شەڕەدا تیا چوون، هەموو ئەوانە بەشدار بوون لە دروستکردنی ئەو دیدگا ڕەشبینەی بۆ جیهان، لەبەرئەوە «بیکێت» ژیانی بە جدی نەگرت، چونکە ڕەنگە لە هەر کاتێکدا بێت نا ئومێدمان بکات و شت گەلێکمان نیشان بدات کە هەرگیز چاوەڕێی نەبوین.

ڕەنگە بە درێژایی چەندین ساڵ و مانگ ڕەنج بدەین و خۆمان ماندوکەین بۆ ئەوەی بگەینە ئاکامێک، بەڵام دەبینین جگە لە نائومێدی دەستمان بە هیچ ناگات، لەوانەشە کەسێکی دی بگاتە ئەو ئامانجە و بەرهەمەکەی بخوات! کەواتە ئەم هەموو ڕەنج و دەردەسەریە بۆچی؟ ئایا ژیان پوچ و بێ مانا نییە یاخود کۆمیدیایەک نییە کە کارەکتەرێکی گەمژە دەیگێڕێتەوە وەکی «شکسپیر» دەڵێت؟

ئەم هەستکردنە بەو بۆشاییە ڕوحیە و بە پوچێتی ژیان، « بیکێت» یان تەوق دابوو. بەو پێیەشی ڕاستگۆ بوو، نەشیدەویست درۆ لەگەڵ کەسانی دیدا بکات، بۆیە بەو پەڕی سەر ڕاستیەوە باسی لە ناخی خۆی و ئەو شتانە دەکرد کە لە دڵیدا بوو.

نوسەر لە بەشێکی دیکەی ئەم کتێبەیدا باس لەوە دەکات کە: (بیکێت لە ژێر کاریگەری سوریالیزم و ئەندرێ بریتۆندا بووە). وەکی ئاشکرایە «بریتۆن»یش دوای جەنگی یەکەمی جیهانی باسی لە پوچێتی ژیان کردووە. «بیکێت»یش بەهەمان شێوە، بەڵام لە دوای دووەم جەنگی جیهانیەوە . لە هەردوو حاڵەتەکەدا دەبوو جەنگێکی ماڵوێرانکەری نێو دەوڵەتی ڕوی بدایە و ملیۆنەها مرۆڤیش بوونایەتە قوربانی، بۆ ئەوەی ئەدەبێکی پوچ و یاخی و دژ بە هەموو مانا پێدانێک بە ژیان بێتە ئارا.

شایەنی باسە زۆرێک لەو مەنەلۆگەی لە

شـــانۆگەریەکەی «بیکیـــت»دا هاتـــووە، هیچ مانایەکـــی نییە و بـــەو نوســـینە ئۆتۆماتیکیە دەچێت کە «ئەندرێ بریتۆن» باســـی دەکات و لە مانیفێستی سوریالیزمدا تیۆریزەی بۆ دەکات. ئەوەی ڕاســـتی بێـــت (لە چاوەڕوانـــی گۆدۆ)ی «بیکێـــت»دا، تەعبیـــرە لە مرۆڤـــی دادڕاو لەم جیهانەدا. مرۆڤ کەرتبووە و لە ناخەوە بریندارەو ئەم برینەش بێچارەیە.

ڕەنگـــە ئێمە لە نـــاکاو ڕووبـــەڕوی مەرگی نزیکترین هاوڕێ و خۆشەویســـترین کەســـمان ببینەوە، لە بەرامبەریشـــدا هیچمان پێنەکرێت، بەمجۆرە وێران دەبین و بەدیار ئەو ئازیزانەی لە دەستمان داون حەسرەت دەکێشین، ئیتر ئەبێت ئەم ژیانە چ مانایەکی هەبێت تۆ بڵێیت شایەنی ئەوە بێت بیگوزەرێنین؟

لەبەرئەوەیە هەردوو پاڵەوانی شانۆنامەکە لە دواجاردا بڕیـــار دەدەن خۆیان بکوژن، بەو پێیە تاکە چارەسەرێکە لەبەردەستدا بێت.

بەڵام هەندێ لە ڕەخنەگـــران مانایەکی تر لە شـــانۆگەریەکەی «بیکێت»دا دەبینن. «گۆدۆ- godot“ بە زمانی ئینگلیزی وشـــەی (god) واتە یەزدانمان بە بیردێنێتەوە. لێرەوە پێدەچێت دواجار ماناکەی بەمجـــۆرە بێت: لە چاوەڕوانی یەزداندا، یان لە چاوەڕوانی فریـــاد ڕەس و ڕزگارکەرێکدا. بـــەڵام لە کۆتایـــدا ئەم فریاد ڕەســـە هەرنایەت. ئەمەش بەڵگـــەی ئەوەیەکە ئومێد لەم جیهانەدا مەحاڵـــە، نا ئومێدی گەورەش لێرەدایە. چەمکی یـــەزدان لەو کاتـــەوەی ئایین لـــە کۆمەڵگاکانی خۆرئاوادا پاشەکشـــەی کرد لـــە کاڵبونەوەدایە، ڕەنگە «بیکێت»یش ویســـتبێتی گوزارشت لەوە بکات و دۆخی شارســـتانیەتێک نیشان بدات کە بـــە تاڵە لە هەموو ئیمـــان و ئومێدێک، ئەمەش مانـــای ئەوەیە کە چاوەڕوانی کردنی «گۆدۆ» بێ هودەییە و هەرگیز نایەت.

لێـــرەوە دیارە کـــە شـــانۆگەریەکە ڕەهەندی میتافیزیکـــی تێدایـــە و مانایەکـــی قوڵ لە خۆ دەگرێت، ئەو مانایەش گوزارشتە لە قەیرانی ژیاری خۆرئاوا. ئەم شارستانیەتە سەرکەوتنی بەرچاوی لەســـەر هەموو ئاســـتە مادی و تەکنۆلۆژیەکان بەدەســـتهێناوە، بـــەڵام بەهەمان ســـەرکەوتنی لەسەر ئاســـتی ڕوحی و ئەخلاقی نەگەیشتووە. گـــەر ئەمـــە بـــەدی بهاتبایە جەنگـــی جیهانی یەکـــەم و دووەم ڕویان نـــەدەدا و ئەو ملیۆنەها مرۆڤـــەش تیانەدەچوون. لێرەوە تێدەگەین مرۆڤ چەند گەوجە و چۆن دەتوانێت لە چرکەساتێکی تورەیدا هەموو ئەو شـــتانە وێـــران بکات کە بە درێژایی چەندین ســـاڵ دروستی کردووە، مانای پوچـــی و ناماقوڵـــی لێـــرەوە بەرهـــەم دێت کە شارســـتانیەت ناتوانێت ڕێگا لەســـەر هەڵدان و ڕودانـــی کار و کردەوەی بەربـــەری و دڕندەیەتی بگرێت. گەر وانەبێت چ مانایەکی هەیە کە نەتەوە زۆر شارستانی و پێشکەوتووەکانی جیهان، وەک نەتەوەکانی فەرەنسا و ئەڵەمانیا و ئینگلتەرا، لە دوو جەنگی جیهانـــی خوێناویەوە بگلێن کە لە مێژوودا بێ وێنەیە.

ئەم شێتی و دێوانەییە چیە باڵی بەسەر ئەم شارستانیەتەدا کێشا و وایلێکرد بە دەستی خۆی خـــۆی وێران بکات؟ ئایا ئەڵەمانیا یەکێک نەبوو لە نەتەوە هەرە شارســـتانیەتەکانی دنیا، کاتێک چارەنوسی خۆی دایە دەست پیاوێکی نەخۆشی وەک «ئەدۆڵف هتلەر»؟ ئەمە چۆن ڕویدا؟ وەکی ئاشکرایە نازیزم لە هەمان ئەو وڵاتەدا تەشەنەی ســـەند کە ڕابەرانـــی ئەقڵانیەتی وەک: «کانت و هیگڵ» و کەســـانی دیکەی وەک ئەوانی بەرهەم هێنا.

فاشیزم سەروەختێک لە ئەوروپادا تەشەنەی ســـەند کە پێشـــتر ئەقڵانیەت و ڕۆشنگەری باڵا دەســـت بوون، لەم ناکۆکیە گەورەشەوە شانۆی

ئەپسـوٚرد و هەروەهـا ڕوٚمانی نوێش لەسـەر دەسـتی «ئالان ڕوب گریٚ» و «میشێل بوتوٚر» و «ناتالی سـاروٚت» هاتنە ئارا. تێکڕای ئەدەبی موٚدێرن، ئەو ئەدەبەی لێوان لێوە بە نیگەرانی و نائومێدی، بەرهەمی ئەو ڕوداوە مێژوییانەیە کە ئەوروپا لە نیوەی یەکەمی سـەدەی بیسـتەمدا بەخوٚیەوە بینی.

هـەر لە درێژەی باسـەکەیدا نوسـەری ئەم کتێبە دەڵێت: (ڕاسـتە نیگەرانی وجودی وەکی دیاردەیـەک کوٚنـە و دەتوانیـن بیگەڕێنینەوە بـوٚ کێرکیـگارد لە سـەدەی نـوٚزدە، هەروەها بیگەڕێنینەوە بوٚ کافکا کە ساموئیل بیکێت زوٚر لە ژێر کاریگەری ئەودا بوو، بەڵام نەگەیشتبووە ئاسـتی پوچگەرایی و نامەعقولیەتێکی پڕاوپڕ، وەکی ئەوەی لە دوایدا لەسەر دەستی یوٚنسکوٚ و ئەداموٚف و خودی بیکێت خوٚشی ڕویدا). ئەوەی توٚقێنـەرە لەمجوٚرە ئەدەبـەدا ئەوەیەکە هەموو دەرگا و پەنجەرەیەکـت بـە ڕودا دادەخا و هیچ دەرفەتێکت بوٚ دەربازبوون بوٚ ناهێڵێتەوە! واتە ئەمجوٚرە ئەدەبە گوزارشـتە لە نائومێدیەک کە لە هەمـوو لایەکەوە تەوقی مروٚڤ دەدات، ڕەنگە لەو سـاتەوەختە مێژووییەدا ئەم شتە پاساوی خوٚی هەبووبێت، بەڵام لە ئێستادا ئەو پاساوانە هیـچ ڕەوایەتیەکیان نەماوە، دوای ئەوەی مروٚڤی ئەوروپی سـەرپێی خوٚی کەوتەوەو ئومێدی بە ژیان پەیدا کردەوە سەرباری هەموو ئەو شتانەی ڕویانـدا. بەمجـوٚرە ئەوروپا توانـی نائومێدی «بیکێـت» و جیهانە تاریـک و توٚقێنەرەکەی تێپەڕێنێـت. وەکـی ئاشـکرایە «بیکێت» لەو شـانوٚگەریە بەناوبانگەیدا دەڵێت: (هەموومان بەشـێتی لە دایک دەبین و هەندێک تا دەمردن هەر لە سەر ئەو حاڵە دەمێننەوە)، ئەمەش وەک ئاماژە کردنێک بوٚ خوٚی و هەندێ لە بلیمەتەکانی دیکە. بەڵام لەگەڵ ئەوەشدا «بیکێت» دەتوانێت هەندێک جار ئیجابیش بێت، بوٚ نمونە لە یەکێک لە ڕوٚمانەکانیدا دەڵێت: (مادامەکی ژیان هەیە، دەبێت ئومێد و هیواش هەبێت!)، هاوکات دەشی وت: (تـوٚ دەژیت و و زیندەگـی دەتبات، بەڵام دواجار هەر مەرگ دێت). مەرگ چاوی لەسەرمانە و لە بوٚسـەدایە بوٚمان، دواجار هەرچیەکمان لەم ژیانـەدا بونیادنـاوە بادەیبـات و کوٚتایی دێت. کەواتە دوا قسە هەر بوٚ نامەعقول و پوچگەراییەو هیچی تر.

سەرچاوە:

بیان الکتب، ٢٠٠٥/٢/٢١.